

RE-FORMATIO

DOMMEN

7. årgang nr.7

November 1964

- NOGET UVIRKELIGT?

(Mattæus 25, 31-46)

Det underlige, næsten uvirkelige skær, som kendetegner nogle af efterårets dage, hviler udenfor. Alt er dunkelt, let sløret, - så underlig uvedkommende.

I virkeligheden noget af det samme uvirkelige hviler over begreberne om de sidste tider, om dommen, hos mange. Retfærdiggøres vi ikke ved troen? Er den opfattelse ikke en af vor kirkes grundlæggende læresætninger? Så får det være, hvad det vil med dommen og de sidste tider. Ganske vist lyder det ved gudstjenesten i trosbekendelsen, at Kristus skal komme igen at dømme levende og døde, men på baggrund af en ensidig opfattelse af læren om retfærdiggørelse ved troen lyder det vist med en uvirkelig klang i manges ører.

Men kan det være rigtigt, at et af vore evangelier lyder dunkelt, at der ligger et uvirkeligt skær over en af søndagene? Nej, og hvis det alligevel er tilfældet, må det være Djævelens værk. For mange måske en næsten glemt eller upåagtet person. En, som også er begyndt at optræde mindre tydeligt, ja, næsten uvirkeligt.

Et diplomatisk mesterstykke at have fået mange til at tro, at læren om retfærdiggørelse ved troen skulle få dommen, få vredens dag, få Djævelen selv til at forsvinde i uvirkelighed. Utroligt, at en sådan ønsketænkning har kunnet brede sig, og det endda i en luthersk kirke.

L u t h e r s anliggende var netop det modsatte af ønsketænkning, af meneskeværk. Han ville netop væk fra menneskelige tilføjelser, ville, at Kristi budskab skulle stå klart. Og denne klarhed fandt han i den hellige skrift.

Reformationstiden synes at have været en usædvanlig klar tid. Vi kan blot tænke på salmelodierne fra den tid, ikke mindst J o h a n n W a l t h e r s, f.eks. "Af dybsens nød" eller "Gladelig vil vi halleluja sjerne". Han var Luthers ven og musikalske rådgiver ved udarbejdelsen af de nye gudstjenesteordninger.

Luther selv taler også klart og frisk, - i "Vor Gud han er så fast en borg" forsvinder mørkets magter ikke i uvirkelighed, tværtimod, tænk blot på verset: "Og myldred djævel frem på jord." Vel er de underlagt Guds kontrol:

"Guds ord de nok skal lade stå
og dertil utak have,

thi Herren selv vil med os gå
alt med sin Ånd og gave."

Men de, som vrager hans Ånd og gave, idet de vrager k i r k e n , hvor Guds gaver, også normalt troen med dens klarhed, skænkes os i ordet og sakramenterne, - mon dommen ikke stadig skulle være en virkelighed for dem?

Hvad godt mon vi formår uden Guds Ånd og gave? Og det er dog efter det, vi har øvet, vi efter denne tekst dømmes.

En sådan mørk efterårsdag glæder man sig til det lyse forår, til at et frisk forårspust må blæse det uvirkelige og uvedkommende væk, så man atter kan se tingene klart.

Om et sådant frisk pust ville blæse det ensidige, det alt for menneskelige og småligt logiske væk fra os, så vi kunne se de religiøse begreber i deres rette klarhed, - også begreberne om de sidste tider.

Jørgen Jensen,
Davidskirken, København.

KOMMENTAR

VÆRNEMAGT

Ændringer, også til det bedre, vil altid føles som en trussel af den dovne ligegyldighed, men også af ukyndige og ukvalificerede, der frygter for at blæmere sig ved betjeningen af det nye. Den meningsløse og oprivende kamp om de nye salmemelodier blev i virkeligheden forlænget og tilspidset for at værne udygtige degnes og organisters prestige. Danmark var nemlig kirkemusikalsk et u-land, fordi personellet var tvangsuddannet og -indlagt.

"Hvorfor dog alt det besvær med at lære noget nyt for os gamle(?) præster?" En ny liturgi vil "folk" og landsbydegne ikke kunne lære, trøstede deltagerne i et østjysk konvent sig med, efter at biskoppen havde indledt med en hård kritik af prøveritualbogen.

Det er sikkert også kun i Sverige, Finland og Norge (siden 1887) og så i hele den øvrige lutherske verden på begge sider af Atlanten, at folk og landsbydegne kan noget.

Folk er også mod det ufolkelige - og et højkirkeligt prøveritual er vel både ufolkeligt og et udslag af præsters magtsyge og lyst til at forherlige sig og sætte sig selv i gudstjenestens centrum. Sådant insinuerer bl.a. Lindhardt og grundtvigske penneførere, for i kirkelig debat er b a g v a s k e l s e r snart noget af en frejdig selvfølghed, i grell modsætning til denne verden, hvor man tager ret alvorligt på sligt. Tænk blot på, hvordan forsvarsministeren er kommet i knibe med sin nedrakning af de værnepligtige sergenter.

Hvad det folkelige er, aner folket, når det er ufordærvet, ikke. Kun grundtvigske talere ved det. De har nemlig selv opfundet det, og da de hverken interesserer sig særligt for gudstjenestens form eller for kirken som en helhed og har et meget fattigt begreb om liturgiens funktion, har de vedtaget, at gudstjeneste bør være folkelig, og at danske menigheder af al magt skal værnes mod artsfremmede kirke- og gudstjenesteskikke.

De har alt generationers rutine i at tyrannisere "Danmarks barnesjæle" med folkelige fraser. Sæt, en menighed får det som de unge og kirkefremmede og rent

umiddelbart foretrækker en bevægelig og fremadskridende liturgi for den gangse, den tungt højtidelige og statiske gudstjeneste - den lavkirkelige, hvor præsten i bogstavelig forstand s t å r fastgroet i centrum, så skal nok et lille grundtvigsk ord om, hvad der er folkeligt, "enkelt", "jævnt", "stilfærdigt" og navnlig "r e d e l i g t", og hvad der ikke er det, bringe de op-rørske på bedre tanker.

Men også administrativt kan grundtvigianere i forbund med ny-lutheranere bremse liturgisk fornyelse. I kommissionen, der skabte prøveliturgibogens bd.2, har de ikke nøjedes med selv at levere et lavkirkeligt forslag, der på forhånd må anses for kassabelt, fordi det sprogligt er så underlødigt, at det tangerer det komiske, men de har også haft magt til at påtvinge det højkirkelige så mange forringelser, at ingen har særlig lyst til at gå i gang med det. Derefter hølgerderer man det folkelige Danmark ved i et ministerielt cirkulære at indskærpe, at kun dele af højmesseritualet må prøves ved ordinære gudstjenester, ikke dets vigtigste del, nadverritualet. Dette begrundes biskop H. Højrup med, at da ritualerne nu er blevet så ringe, vil det være helligbrøde at gøre sakramentet til genstand for eksperimenter med det, og man derfor må vente, til det fuldkomnere ritual foreligger. (Men hvor kan det nu komme fra??)

Stillet over for så megen fromhed og liturgisk alvor føler man sig på hellig grund og ser sig pludselig med skoene i hånden, men undres så over, at da bd.1 af prøvealterbogen med umulige prædiketekster og forvanskede katolske kollekter udkom, udgik et cirkulære, der næsten tryglede præster og menighedsråd om at prøvekøre makværket, skønt ORDET efter statsprotestantisk opfattelse er langt mere heiligt end sakramenter. Forklaringen på dette mysterium tremendous er imidlertid den ganske jordiske, at i årene siden 1958 har der fundet en kirkepolitisk magtforskydning sted inden for bispekollegiet.

Som hjemmel for det nye cirkulære, hvorefter intet heller ikke må prøves uden menighedsrådets samtykke og bispens godkendelse, anføres den i og for sig gode §24 i menighedsrådsloven, der siger, at a n d r e r i t u a l e r end de hidtil i menigheden brugte ikke må indføres uden rådets samtykke og bispens tilladelse. (Samme §24 indskærper også, at nye autoriserede hjælpemidler til skolernes kristendomsundervisning ikke må tages i brug, før menighedsrådene har taget stilling dertil. Gad vide, om det efterleves! Var det mon ikke nu på sin plads, om bisperne interesserede sig lidt for at værne skolebørnene mod lærernes selvrådighed?)

Mon ikke en sådan paragraf skal anvendes efter dens ophavsmænds hensigt og ikke efter, hvad kirkelige retninger i øjeblikket finder opportunt. Meningen med den er vel, at den mere skal fremme en menigheds egne ønsker end være et våben i bispers hånd; og den er næppe tænkt som en bremse på al liturgisk fornyelse overhovedet.

Paragraffen, der er fra 1922, sigter kun til, hvordan man skal forholde sig over for færdige, autoriserede ritualer, om, hvordan det bestemmes, om man skal bruge ritualet af 1895 eller, om man skal gå over til det fra 1912, om konfirmation skal ske efter gammel ordning eller efter "ny" af 1907. Den er ikke møntet på prøveritualer, ej heller på præster, som ved minimale tilføjelser og enkelte omplaceringer i gældende ritualer søger at blæse liv og fylde i vor stive og afpillede gudstjeneste.

Når en biskop (på forhånd!) tilbyder at værne menigheder mod præster og i den forbindelse på forhånd gør reklame hos menighedsrådene for at bruge §24 mod visse præster, må man ganske ubegribeligt have overset det meget væsentlige, at det jo netop ikke er d e præster, der stryger noget i gældende ritua-

ler. De respekterer netop mere end nogen det foreliggende. Hvad de gør er netop at understrege det, så hensigten med det kan blive klar. De borttager intet. De giver.

(Ritualer er jo da mere end ren og skær dekoration, lavkirkelig pynt og pomp. I så fald kunne de helt undværes).

Helt anderledes stiller det sig, hvor folkelige præster beklipper gudstjenesten for dette og hint og lader de rette messeklæder gå til i spindelvæv og mug på præstegårdens lofter, samtidig med, at de her og der spækker gudstjenesten med ureglementerede salmevers. Der vil blive stof til mange års efterforskninger, om sådanne unoder er blevet godkendt, resp. bremset ved hjælp af §24. Hvorfor kun frihed for Loke!

Præstenykker bør holdes nede (også de folkeliges!) Præsten er jo ikke menighedens herre. Men han er dog dens hyrde, og kirkens fjender såvel som afsporede vækkelser har ikke været sene til at lære den kirkepolitiske side af lektien: "Slå hyrden, at hjorden kan adspredes" (Zak. 13,7, ifølge den korrumperede (sic!) tekstoverlevering).

Faneflugten er da også omfattende, men de præster, der bliver, ved, at i en mindre pjattet eftertid vil de blive husket som dem, der tog hundevagten i de mørke timer. Dette vil de endda kunne gøre med godt humør, hvis de kunne regne med opmuntring og forhåndssympati fra deres biskopper for enhver ærlig hensigt. Men her må de resignere og nøjes med at håbe, at besindelsen omsider må vinde overhånd, således at der i hvert fald ikke fra højere kirke side bliver spillet på modsætninger mellem præst og menighed, uden hvor meget tvingende saglige grunde taler derfor.

Kirken bør byde sine embedsmænd et sådant arbejdsklima, at unge mennesker med deres selvagtelse i behold kunne tænkes at træde i dens tjeneste. Ser man på antallet af teologiske studenter, må man frygte, at der snart ikke mere vil findes præster at værne menighederne imod - i hvert fald ikke præster, som ligger over det minimum af åndsevner, som er nødvendigt for at tage en akademisk embedseksamen.

C. B. Hansen,
Dråby.

* * *

FOR MENIGHEDENS SKYLD

(FOREDRAG VED KIRKEDAGENE I HADERSLEV AF V. VESTEN A A, HEJNSVIG)

For et par år siden blev "Kirkelig Forening for Indre Mission i Danmark" fra liberal-teologisk side opfordret til at gøre sig sin stilling klar over for den højkirkelige bevægelse.

Jeg måtte da uvilkårligt spørge mig selv, hvorfor man fra liberal-teologisk side fremtrådte med denne omsorg for "Kirkelig Forening for Indre Mission i Danmark". Var det omsorg, eller var det et forsøg på at splitte Indre Mission, eller var det et forsøg på at hindre, at de højkirkeliges flok skulle blive større?

Som sagt: Kirkelig Forening for Indre Mission i Danmark blev anmodet om at gøre sig sin stilling klar over for den højkirkelige bevægelse med tilføjelsen:

For Indre Missions egen skyld; men også for den danske menigheds skyld.

Dette "for menighedens skyld" er for mig et meget betydningsfuldt udtryk.

Der er noget, som vi skal gøre for menighedens skyld; men der er også noget, som vi skal undlade at gøre, - for menighedens skyld.

De højkirkelige præster er blevet beskyldt for, at de skaber kaos og forvirring - det har man gjort fra liberal-teologisk side; men samtidig har man dog også antydnet, at prædiken i den evangelisk-lutherske kirke er i en krise for tiden, og at prædiken ofte er udtryk for privat-teologi mere end forkyndelse.

Her er der blevet rørt ved noget, som er et alvorligt problem for Kirkelig Forening for Indre Mission i Danmark.

Da jeg var præst i Vendsyssel, blev jeg af en indremissionær betegnet som den eneste virkelige "missionspræst" i Vendsyssel (det var hans ord, ikke mine), og da jeg stadigt føler mig knyttet stærkt til "Kirkelig Forening for Indre Mission i Danmark", idet den er for mig til hjælp og berigelse, og idet jeg stadig møder tillid hos mange af bevægelsens venner, mener jeg, at jeg er en af dem, der har et ord at sige i denne sag.

Jeg vover at sige, at menigheden i Danmark er bragt i kaos og forvirring af den liberale teologi, og at det er den altoverskyggende brøde i vor kirke.

For menighedens skyld skal vi på prædikestol og i presse afholde os fra at endevende og søndersplutte Bibelens ord. Menigheden kan ikke holde til det.

De højkirkelige præster er opfordret til at tale et sprog, som menigheden kan forstå. Såvidt jeg skønner rigtigt, er det egentlig kun ordet "celebrant", man er fortørnet over, at de højkirkelige bruger. Hvorfor ikke rette en opfordring til alle præster i vor kirke om at prædike således, at menigheden kan forstå, hvad de vil med deres prædiken, og at de afstår fra at fremføre modeteologiens nyeste påhit i deres prædiken - for menighedens skyld.

Det er min opfattelse, at de højkirkelige præster prædiker, så folk kan forstå det.

Når jeg for nogle år siden søgte forbindelse med den højkirkelige bevægelse, så skyldes det, at nogle lægfolk havde hørt en højkirkelig præst prædike, og de var dybt grebet af hans forkyndelse, hvorfor jeg tænkte, at her var der sikkert hjælp at finde i vor kirkes nød.

Atter og atter havde jeg jo oplevet, når jeg blev kaldt ud til gudstjenester og møder, at mennesker sagde: "Vi går ikke til gudstjeneste i vor sognekirke, for præsten gør grin med, hvad der er dyrt og helligt for os".

En mand sagde engang til mig: "Min kone og jeg søger at være tro over for søndagsgudstjenesterne; men vi kan ikke tage vore børn med, for de skal ikke høre på, at præsten gør grin med foldede hænder og bøjede knæ".

De højkirkelige præster står med respekt for bibelordet og kirkens bekendelse, og derfor tager "Indre Mission" de højkirkelige i favn.

Men ikke alene derfor. Også de højkirkeliges nadversyn drager menigheden.

For mig at se er der kun to nadversyn, som menigheden kan gribe om, nemlig: Nadveren som kun et mindemåltid, eller måltidet, i hvilket vi delagtiggøres i sonofferet på Golgatha.

Alle filosofiske betragtninger (f.eks. pastor Brandt Nielsens: Symbol og virkelighed dækker hinanden) er omsonst; de kan i hvert fald kun føre menigheden over i et zwingliansk nadversyn, og hvor bliver så nadverbordets velsignelseaf?

Jeg sad for et par år siden i en lægmands stue, og i samtalens løb kom vi til at drøfte en frikirke, der havde rejst en skøn kirkebygning nogle få meter fra hans villa.

Jeg lod da den bemærkning falde: "Kunne De ikke tænke Dem at gå til søndags-gudstjeneste i denne kirke i stedet for at søge til den langt herfra beliggende kirke?" Dertil svarede han:

"Nej, når jeg går til gudstjeneste, så skal jeg i en kirke, hvor det ved nadveren lyder: "Dette E R Jesu Kristi legeme - Dette E R Jesu Kristi blod"! Jeg kan ikke med sådan som "det betyder" eller "det er tegn på". Når nadverritualet har lydt, så er Jesus Kristus til stede i nadverens brød og vin, så er brød og vin Herrens legeme og blod. Dette må jeg fastholde; det er en nødvendighed for mit åndelige liv!"

Jeg dristede mig da til at sige: "Jamen, hvordan kan det da være Jesu legeme og blod? De kan da ikke konstatere, at der sker en forvandling?" Svaret faldt prompte:

"Dette hverken kan eller vil jeg diskutere, og jeg ønsker heller ikke at høre andre gøre det".

Jeg fremførte da synet på Golgathaofferet som det store sonoffer og pagtsoffer, hvortil hører et offermåltid, og dette er den hellige nadver. Manden nikkede bifaldende.

For at klargøre, hvad jeg mener hermed, vil jeg gerne også her anføre nogle ord herom: I den jødiske liturgi var ofrene opdelt i to grupper efter deres formål 1) sonofferet, d.v.s. en gave til Gud som soning for begåede synder og 2) pagtsofferet, d.v.s. en gave til Gud for at komme i kommunion, i fællesskab med ham.

Sonofferet er en forberedelse til deltagelsen i pagtsofferet. Det, der ofres som sonoffer, bliver fuldstændig tilintetgjort.

Et pagtsoffer afsluttes normalt med et offermåltid, som udtrykker vor kommunion med Gud. Apostlen Paulus skriver i Titus 2,14: Kristus hengav sig selv for os for at løskøbe os fra al vor lovløshed og rense sig et ejendomsfolk. Kristi død er altså ikke bare et sonoffer for at løskøbe; men også et pagtsoffer for at samle et folk. Et pagtsoffer inkluderer normalt et offermåltid. Dette offermåltid var nadveren skærtorsdag aften, og det er dette offermåltid, der gentages, hver gang vi fejrer nadver.

For mig er det tvingende nødvendigt at fastholde realpræsens, og det er det for mangfoldige i Indre Mission.

Dette har jeg taget frem mange gange i samtale med mennesker, der slutter sig til Indre Mission, og jeg har mødt megen glæde og taknemmelighed derfor.

Jeg kan ikke give mennesker, der søger nadverbordet, vindviet brød og vin, for så bliver det som checks, der ikke er dækning for. Det kan heller ikke være mig en ligegyldig sag, hvad der sker med tiloversblevne nadverelementer.

Det er ikke os, der gør Jesus Kristus lille ved, at vi fastholder realpræsens i den hellige nadver; men det er Jesus Kristus selv, der ydmyger sig og kommer til os i nadveren for vor skyld - for menighedens skyld.

Nadverens under, mysterium, behøver vi ikke at filosofere over. Oldkirken gjorde det ikke, og når de højkirkelige netop søger tilbage til dette ståsted, er det ikke rigtigt at sige, at de vil en uhistorisk reformation. Vor kirkes historie begynder ikke først ved reformationen, da dens navn er: Den evangelisk-lutherske kirke.

Mange i den danske menighed har det nadversyn, som jeg har omtalt, de skal have det for deres åndelige livs skyld.

Der er også mennesker i Indre Mission, der har et zwingliansk nadversyn, og de er sjældne nadvergæster. Nadveren er for dem kun et mindemåltid. De kender ikke nadverens velsignelse. Og hvor har de fået dette nadversyn fra? Ja, det

er givetvis fra præster og missionærer. Hvor kunne man ønske, at disse præster virkelig ville betænke, at det forpligter, at de er præster i den evangelisk-lutherske kirke. Hvorfor vil de ikke gøre et tilbundsgående arbejde for at trænge ind i det evangelisk-lutherske nadversyn, ja, endnu mere: Virkelig fordybe sig i det oldkirkelige nadversyn.

Jeg vil indtrængende bede vore indremissionærer i "Kirkelig Forening for Indre Mission i Danmark" om at huske nadverbordets velsignelse og nødvendighed, når de taler om det kristne menneskelivs næring og vækst.

Gid indstiftelsesordenes E R må være eller blive os alle i den danske menighed for stærk til, at vi kan se bort fra alterets sakramente.

Det var det for Luther, og såvidt mig bekendt firede Luther senere i sin reformation med hensyn til sin påstand om, at troen alene kan opleve fællesskab med Kristus i nadveren. Den blev for ham også bordet for den anfægtede, over for hvem indstiftelsesordenes E R skal fremhæves med al mulig styrke.

Jeg har det nadversyn, som pastor Brandt Nielsen i sin tid kaldte "det krasse realistiske nadversyn". For det første: Fordi der er god bibelsk begrundelse for det, og for det andet: For min egen og for menighedens skyld.

Der er en tilbagegang, som ikke er dødens vej; men livets vej. Det gælder "den fortabte søn" og alle fortabte, der vender tilbage til dåbens nåde; men det gælder også en kirke, som finder tilbage til sin klippegrund.

"Det krasse realistiske" har altid kendetegnet Indre Mission i dens kerne. Det har altid været bevægelsens styrke og charme; men det har også været dens tegn til modsigelse. "Gud og Djævel", "himmel og helvede", "frelse og fortabelse" har altid været krasse realiteter i Indre Mission, og derfor må Bibel og bekendelse, ordination, præsteløfte, kirkelig vielse m.m. i hele deres indhold være værdier, som man ikke ønsker devalueret.

Indre Mission er tit blevet skældt ud for, at den taler for meget om "gamle dage" og "sådan var det engang"; men det er en nødvendighed, fordi en bevægelse let kan blive til noget andet, end den var i sin oprindelse; men det gælder også en kirke, og derfor glæder mange i Indre Mission sig over den højkirkelige bevægelse, at der er præster, der kan og vil indse, at vor kirkes nød er, at den er ved at blive verdsliggjort.

Vi står i den samme situation som i tiden op mod Luthers tid, hvor den gamle thomistiske realisme var ved at afløses af den nedbrydende nominalisme. Da blev ordet E R erstattet af synes og mener og ser ud til.

En kirke er en kirke, Bibelen er den hellige skrift, og en præst er en præst. En levende menighed ønsker, at en præst virkelig er præst.

For en levende menighed er en præsts ordination ikke bare en køn gammel skik; men der sker virkelig noget i ordinationen. Ved ordinationen bliver en præst bundet til Bibel og bekendelse, for menigheden skal kunne vide sig sikker mod vranglære. Ordinationen er en indvielse til en gerning, som selvfølgelig kun er en præsts gerning.

Jeg kan i kirkebøgerne se, at i tidligere tid blev adskillige dåb i hjemmet foretaget af lærere; men i min tid er det ikke sket én eneste gang. Der er sket en stabilisering i menigheden, og den må vor tid ikke ødelægge igen.

Og ingen i menigheden kunne drømme om, at en lægmænd skulle forvalte alterets sakramente. Ja, ja! jeg ved godt, at der er nogle lægfolk, der har talt og skrevet imod det særlige præsteembede; men de er afgjort ikke talsmænd for menigheden i det store og hele.

Der var engang en lægmænd, der trak i min præstekjole, og en anden tog et billede af ham. Da en fra menigheden i Hejnsvig så det, sagde han: "Det synes

jeg ikke om!" Nej, den hører den ordinerede mand til. Menigheden vil have en præst til at prædike og forvalte sakramenterne, til at være skriftefader og til at øve sjælesorg.

Lad os fastholde det særlige præsteembede for menighedens skyld.

Jeg er også den højkerkelige bevægelse taknemmelig for dens stillingtagen til det almindelige præstedømme. Menigheden er glad for at få at vide, at den har en opgave ved gudstjenesten og i det kristne menighedsarbejde. Der er næppe nogen, der som den højkerkelige bevægelse har understreget menighedens store opgave ved gudstjenesten i lovsang, bøn, bekendelse, tilbedelse og offer. Derfor skal vi for menighedens skyld forme gudstjenesten således, at menigheden kan blive aktiviseret.

Gudstjenesten skal være folkelig i ordets bedste betydning. Jeg mener ikke, at menighedsmedlemmerne skal studere liturgi og kende de forskellige latinske udtryk for gudstjenestens forskellige led. Vor gudstjeneste skal formes således, at menigheden må fornemme, at den er en rig oplevelse. Det skal være, som når mænd har spist et måltid. De kan måske ikke forklare deres koner, hvad de fik at spise; men de har dog det indtryk tilbage: Det smagte godt.

Derfor må vi håbe, at prøveritualbogens første højmesseforslag bliver autoriseret, og vi må ønske, at det på visse punkter må blive ændret til det bedre, inden det bliver autoriseret.

Vi skal gøre det for menighedens skyld.

Vor kirke har brug for det frivillige menighedsarbejde blandt børn, unge og ældre. Det er vistnok pastor Kühn, der har defineret dette menighedsarbejdes nødvendighed på følgende måde: Kirkens gudstjeneste er som det store skib, der ikke kan gå ind i alle små havne. De forskellige menighedsarbejder er som små både, der kan nå derind, hvor det store skib ikke kan komme.

For menighedens skyld skal vi præster med kærlighed og tak tage imod enhver hjælpende hånd i dette arbejde. Som en ung lærer sagde: "Det er en nødvendighed for min tro, at jeg er aktiv med i menighedsarbejdet". For menighedens skyld skal de enkelte have lov til at komme i arbejde.

For menighedens skyld skal vi atter og atter understrege det 3. bud: Du skal holde hviledagen hellig! Det gør menigheden først og fremmest ved at være med i den kristne søndagsgudstjeneste. Tusinder af ting vil beslaglægge søndagen, så der ikke bliver tid til gudstjeneste, og derfor skal vi støtte den indre stemme, der lyder til mennesker, når tankerne går hen til, hvad de skal på søndag. Den indre stemme, der siger: Om søndagen har Guds folk hjemme i Guds hus for at takke og tilbede vor skaber og frelser og modtage alt godt af hans hånd, den skal vi støtte - for menighedens skyld.

Det sidste, jeg skal understrege, er nødvendigheden af autoritet i vor kirke.

Generalsekretæren for børnegudstjenestesagen i Danmark sagde fornylig i Højns-vig til en flok søndagsskolearbejdere: Barnet venter, at der er ro og orden, barnet ønsker at vide, hvad det må og ikke må - ellers går alt i opløsning.

Det falder jo godt i tråd med, hvad en af vore biskopper sagde for et stykke tid siden: "Børn og barnlige sjæle trænger til en autoritet". Jo, det er rigtigt, og vi er forresten alle barnlige sjæle. Ganske vist er der opsætsige børn i en søndagsskole, der mener, at de er langt klogere end de voksne, og så skrækker de op og river andre med, og dermed gør de megen fortræd.

Der er også dem, der i vor kirke vil være deres egne, selv bestemme og selv træffe afgørelse, og "d e s k a l n o k s t å t i l a n s v a r"; men når så ulykkerne sker, ja, så hører vi ikke noget til dem, eller også kommer de med en masse undskyldninger og siger: "Vi ku' ikke gøre for'et!"

Desværre nøjedes denne biskop ikke med at sige: "Børn og barnlige sjæle trænger til en autoritet"; men han føjede til: "Men kan de ikke finde den hos os, må de gå til den katolske kirke". Det smertede mange dybt.

For menighedens skyld skal vor kirke med vore biskopper i spidsen have et ord til os i de givne situationer. Menigheden kan ikke holde til det sammen-surium af forskellige røster i vor kirke.

Kirkens røst skal lyde, ellers går menigheden i opløsning. Der skal være orden. Når børnene sender en drage op, må de have en snor på den. Tilsyneladende skulle dragen kunne stige højere op, hvis ikke snoren var der; men vi ved, at hvis snoren kappes over, falder dragen til jorden.

Således er kirkens røst den snor, der er spundet af den hellige skrift og kirkens bekendelse og Åndens vidnesbyrd, der skal bevare menigheden på rette plads.

Menigheden er mere og flere end dem, der sværmer for modernismen i vor kirke. Til menigheden hører "de stille i landet". Dem skal vi tage hensyn til.

Vi kender alle salmelinierne:

Så tag mig da ved hånden
og led du mig,
til jeg opgiver ånden
og dør i dig.

Ja, men vi ved også, at Gud bruger mennesker til dette at tage ved hånden. Som der står i påskesalmen: Send et Guds barn, som ta'r mig an.

Vor kirke skal være villig til at lade sig bruge til de store og herlige opgaver, som Gud vil betro os.

Der er nogle, der ikke kan blive færdig med at prise vor kære gamle folkekirke og mener, at dødsrigets porte aldrig skal få overhånd over den.

For mig at se står vor kirke over for dette, at den skal kende sin besøgestid.

Jeg kommer i den forbindelse til at tænke på en dreng, som var kommet i tømrerlære. En af de første dage var han ved at gøre rent i værkstedet. Og så gik han samtidig og så på de forskellige redskaber, og mester forklarede, hvad han skulle bruge det og det redskab til. Så var der også en række høvle, der stod på en reol, og da drengen spurgte: "Hvad bruger du så dem til?" svarede mester: "Åh, ja, dem bruger jeg ikke mere. De duer ikke rigtig til noget mere, og jeg skal også have dem smidt væk; men jeg har ikke rigtig kunnet nænne det endnu".

Er det ikke den danske folkekirkes situation? Hører vi ikke ligesom en røst fra Himlen: Den duer ikke rigtig til noget længere. Jeg skal også have den smidt væk en dag; men jeg har ikke rigtig kunnet nænne det endnu.

Lad os kende vor besøgestid.

V. Vestenaa,
Højnsvig.

* * *

THEOLOGISK BIDRAG

DET DOBBELTE KÆRLIGHEDSBUD

I KULTISK PERSPEKTIV

Budene om kærlighed til Gud og næsten findes i den gamle pagt adskilte og i udtalt kultisk sammenhæng. De kan overhovedet kun forstås på frelseshistoriens og pagtens baggrund og kan kun i afledet og sekundær forstand gøres til en skabelsens universallov. Ejendommeligt er det at se, at budets 1. del fra Deuteronomium 6,4 f. står i en væsentlig social præget sammenhæng, mens dets 2. del i Leviticus 19,18 i en overvejende ceremonial-kultisk.

Deut. 6,4 er jo indledningen til den bekendte schema: "Hør, Israel, Jahve er vor Gud, Jahve som den eneste. Og du skal elske Jahve din Gud af hele dit hjerte, af hele din sjæl og af hele din styrke", der som en omskrivning af dekalogens første bud forbyder Israel enhver dyrkelse af andre guder - og uden endnu at indeholde en theoretisk monotheisme anviser det en praktisk monolatri og derfor selvsagt primært og principielt er kultisk at forstå. Det er næppe tilfældigt, at kærligheden til Gud er en ledende tanke i Deuteronomium, hvis program og tendens er kultcentralisationen i Jerusalems tempel, - og at denne kærlighed derfor finder sit sande udtryk i dyrkelsen, tilbedelsen, ofringerne og bønnerne til Jahve i den ene sande helligdom, der derhos bliver jordens midtpunkt. Kærligheden, der er tale om, er ikke bare affekten og hengivelsen; men også dens ytringer i offer - i handlinger. Det er i denne sammenhæng også af exegetisk betydning at erindre, at det "at elske" betyder at foretrække noget frem for noget andet, ligesom "hadet" ikke kun er udtryk for en indre lidenskab, men aktivt at nedsætte og forsmå noget. At kærligheden altså har en sondrende, udvælgende, eksklusiv karakter, at den befinder sig i relationer, der er betinget af frelseshistoriens karakter, ligesom Israels primære forståelse af Guds kærlighed er det. Den kærlighed, som netop i budets første og vigtigste del kræver - man kunne næsten sige skinsygt - folkets genkærlighed. Her er endnu ikke tale om den verden altomfattende skaber og Gud, der elsker hele sin skabning med en forskelsløs og uudgrundelig kærlighed; men om udvælgelsens, dynamiske konge, der vil elske sit folk frem til frihed og frelse og ære i verden og i denne kærligheds lidenskab kræver lydighed i helhjetet tilbedelse og offer - i kærlighed. Det rette Israel er derfor "de, som elsker (Gud) dig" (Dom. 5,31).

Med den efterexilske tid og senjødedommen kommer dels den theoretiske monotheisme med Deuteronomios - dels en sprængning af det partikularistiske pagtsfolks kollektiv som genstand for Guds kærlighed og gensidighedens forpligtelse derpå, dels en udvidelse i såvel individualistisk som universalistisk retning. På nytestamentlig tid når dette til fuld udvikling med Jesus af Nazareth. Men forinden behandlingen heraf vil vi betragte budets 2. del fra Leviticus 19,18.

"Du må ikke hævne dig eller gemme på vrede mod dit folks børn, du skal elske din næste som dig selv. Jeg er Jahve." Også dette har sin ramme og plads i pagten og får sin primære betydning derudfra. Pagtsfolket skal ikke bare elske Gud, men også hinanden indbyrdes. Næsten - den stammebeslægtede - folkefælle - eller måske snarere her menighedsbroderen - medisraeliten. Han, der er din lige - "ligesom du" ved på samme måde at være stillet over for Jahve og udvalgt af ham, skal på samme måde være genstand for din kærlighed. Linton gør

opmærksom på, at budets ord "som dig selv" næppe skal forstås som sædvanligt "således som du faktisk elsker dig selv", endsi "som du må elske dig selv", eller "i stedet for dig selv"; men exegetisk må læses: du skal elske din næste som en, der er som du, d.v.s. som din lige, i pagten. Men ligesom der allerede i Deuteronomium kan tales om, at Gud elsker den fremmede, og at Israel derfor også skal elske ham, "thi I var selv fremmede i Ægypten", således hedder det også senere i Leviticus: "Når en fremmed bor hos dig i eders land, må I ikke lade ham lide overlast; som en af eders egne skal I regne den fremmede, der bor hos eder, og du skal elske ham som dig selv, thi I var selv fremmede i Ægypten. Jeg er Jahve eders Gud" som et tegn på en fremvoksende grænseoverskridende tendens i kærligheden under pagten. En sprængning, der dels betinger den nytestamentlige diskussion om næstens begreb, dels fuldføres af Jesus i den næsteforståelse, hans fornyelse og udvidelse af frelsespagten indeholder. Det forekommer mig at være vigtigt her at forstå, at Jesu brud med den gamle pagt ikke er en udefra kommende revolution, men en indefra voksende fuldendelse, der har med det helliges nærvær i ham selv at gøre.

Der kan ikke være tvivl om, at Jesus løfter budene i Deuteronomium og Leviticus ud af væsentlige sider af deres gl.testamentlige begrænsning - og at han også ved sammenstillingen giver dem ny bredde og indholdsfylde. Det afgørende er nu, om han - som af nogle antaget - løfter dem ud af pagtstanken - og gør dem antikultiske - på en sådan måde, at misbruget og misforståelsen af dem og deres indbyrdes forhold kan siges at være kristeligt legitimeret -, eller om det ikke snarere er således, at hans forståelse og oprettelse af den nye pagt nu primært bliver den ramme, der giver budene plads i livet og betydning i den derved fortsatte frelseshistoriske sammenhæng. Hos Lukasversionen er spørgsmålet om det store bud indordnet under spørgsmålet om vejen til livet, der for senjødedommen evident måtte være en gerningernes vej -, men som for Jesus - skønt anderledes tænkt - dog vel lod sig udtrykke i det dobbelte kærlighedsbuds form. Kærlighed til Gud og næsten er fortsat vejen til livet. Men mulighedsbetingelserne er andre og anderledes givet under den nye pagts vilkår end under den gamle, - og budet må fortsat ikke løses fra pagten eller forstås udenfor eller uden den, ligesom der først under den kan etableres den organiske forbindelse mellem dobbeltbudets dele, som er dets indre mening og opfyldelsesbetingelse. Fortællingen om den barmhjertige samaritan sprænger vel den gamle pagts næsteforståelse, men tager ikke budet ud af al pagtsrelation - ændrer det tværtimod fra at være et krav, der vilkårligt kommer til mig ude fra situation, til at være et tilbud at være den evige kærligheds medarbejder i en stadig søgen efter nogen at være næste for. Der sker en motivforskydning fra lovydighed for min egen - til pagtstroskab for Guds og din næstes skyld. Derpå beror det også, at den apostolske sammenfatning af loven sker i budet om næstekærlighed, mens kærligheden til Gud bestemmes som tro og tjeneste (offer), idet dog budets første del - netop har været den første og uomgængelige forudsætning for, at den anden overhovedet ret kan træde i funktion.

Det er klart, at Guds kærlighed i N.T. både er forstået dybere og bredere end under den gamle pagt. At hele frelsesværket grunder i den, og at Guds vilje med os derfor kan sammenfattes i det dobbelte kærlighedsbud. Ligeledes er det klart, at kærligheden udtrykker sig etisk-socialt, at den også skal gælde ikke bare "fremmede", men uvenner og fjender; men at den tillige på en ny måde er genkærlighedens offertjeneste til Gud, der både er dens motiv og drivkraft, og som fører kristenfolket ind i en ny livssammenhæng - en ny pagt, der er virkeliggjort og stadig til stede hos os i Kristus, at den er formet i Ham - kul-

tisk ved Hans offer til Gud og mennesker og derfor stadig pagtstro - og ikke mere eller mindre idealistisk formet humanistisk ide i den menneskelige kærligheds billede, hvorved man i stedet for at dyrke Gud kommer til at dyrke en ide om mennesket, i stedet for gudmennesket dyrker menneskeguden. Værnet herimod er pagtstroskab i Jesus Kristus.

Og inden vi ser nærmere på dobbeltbudets forvridninger, vil vi belyse sider af pagten. Den består først i en lighed med den gamle deri, at befrielsen af folket fra Ægyptens trældom er sideordnet med befrielsen i Kristus fra syndens og dødens magt som forudsætning for pagtsfolkets taknemmelige og trofaste tjeneste over for sin forløser, fremdeles i et historisk indgreb af guddommelig art, der er pagtens forudsætning, og det stadige moment i dens opretholdelse. Men den afgørende forskel, der også ligger bag det dobbelte kærlighedsbuds forståelse og anvendelse, er, at det hellige, hvortil pagtsfolket kaldes i historisk helliggørelse, er markeret til stede i den gl. pagts allerhelligste under afstandsdommens dække; mens det i den nye pagt konkret er trådt ind i det menneskelige - i det fuldkomment menneskelige; - men dog så nær det syndigt menneskelige, at dette ikke går til grunde under det, fordi det er nærværende under den lidende, selvopofrende kærligheds konkret handlende magt. - Derfor betyder det dobbelte kærlighedsbud i Kristi mund ikke en pagtløs idealistisk forkyndelse af kærligheden som en humanistisk idealitet eller som en konversion af gudsforholdet til menneskekærlighed; men at budets første del konkretiseres fra offerstedet i templet til en dyrkelse af Ham, i hvem offeret på een gang er fuldbyrdet og stadig gyldigt nærværende; i hvem budet er opfyldt, og gennem hvem det stadig alene opfyldes i pagtsfolket i hans kirke. Det er ikke alene således, at kærlighedsbudet og dets udformning i Bjergprædiken og andre steder hos Jesus ikke alene ikke må tages ud af hans mund, som kunne det have sin selvstændige værdi uden ham og uden for ham; men det er tilmed således, at det hverken kan forstås, høres eller opfyldes ret uden i og ved Ham. Derfor skal det dobbelte kærlighedsbud ses i kultisk perspektiv, i kristuskultens virkelighed, og uden for den vil det forvrænges og misforstås ved adskillelse eller sammenblanding af dets led.

Med kristendommens fremtrængen i den græsk-romerske verden sker der i den efterapostolske tidsalder ikke bare et forsøg på at indpasse den urkristelige dynamik i en mere statisk balance, efterhånden som tanken om den nærforestående parusi taber sig; men samtidig med en forfladigende moralisering af det kristne budskab antager dette mere karakter af en livsanskuelse med adresse til den almindelige trang til personlig forløsning og frelse, ligesom den frembrydende dogmatiske tankning benytter sig af begreber fra den græske filosofi, der ikke blot tjener som et velegnet redskab til at klarlægge de bibelske tanker, men påvirker opfattelsen af disse gennem sin begrebsforståelse og værensforståelse. Dette betyder bl.a. også en afstrejning af pagttanken og dens historiske dynamik med eskatologisk sigte, og dermed atter en anden og ny forståelse af det dobbelte kærlighedsbud, idet man dels løser det og ophøjer det over frelseshistoriens sammenhæng til en evig lov uafhængig af denne, dels begynder filosofisk at interessere sig for kærlighedens væsen.

Har vi i nyere tid ikke ladet vor forståelse af kærligheden bestemme af antik filosofi, så har vi til gengæld stedse været i fare for at lade den forme i det humanes billede med mere eller mindre karakter af sentimental affekt og karakterløs overbærenhed. Den bibelske strenghed, der kan gøre golgathaofferet til Guds kærligheds centrale udtryk i verden, har man søgt afstrejft for at kunne hvile i en tanke om forskelsløs mildhed og medlidenhed hos Gud. - Vi ken-

der alle fristelsen fra vore tilhørere og fra os selv til at lade denne tanke dække vort gudsbillede. Derpå beror det, at en sækulariseret forståelse af kærligheden har kunnet dominere den bibelske, pagtstro.

Herpå beror det også, at den moderne vanskelighed ved det dobbelte kærlighedsbud ikke så meget er spørgsmålet om kærlighedens art som forholdet mellem budets to led. Er enheden i dem en identifikation eller beror en vis relativ selvstændighed under enheden? Et evangelisk svar hertil må dels tage sig i agt for ikke at være væsentlig polemisk - protestantisk bestemt mod det romerske - dels, at det ikke evt. derved kommer i modstrid med selve det bibelske vidnesbyrd. Måske beror budets dobbeltkarakter netop på, at det henvender sig til i den af synd og død splittede verden, hvorfor vi ikke kan ophæve forskellen og sammenhængen ved enten at identificere leddene eller ensidigt henholde os til eet af dem uden at gøre os skyldige i en uretmæssig forenkling til skade for vort kristenliv.

Som klosterbevægelsen betegner den ene yderlighed, betegner den gamle liberaltheologi den anden i sin kulturoptimisme; mens eksistentialisme ud fra en ontologisk nyorientering gør sig skyldig i den identifikation, der afmythologiserer Gud selv og muliggør de bibelske gudsrigesbegrebers opløsning til en forståelse af dennesidigheden som en Guds gave i interpersonelle ansvarlige relationer, hvorunder man oplever alt fra skabelse, over synd og død og opstandelse til den yderste dag i et evigheds kvalificeret "NU".

Søren Kierkegaard har med større eller mindre ret fået skyld for meget i den forbindelse. Hans egen forståelse af kærlighedsbudet skal også nævnes her. Både fordi den er original - og fordi den har givet anledning til den moderne problemstilling i spørgsmålet.

Til forskel fra den menneskelige kærligheds selvished, der giver den karakter af forkærlighed, skildrer Kierkegaard, hovedsagelig i "Kærlighedens Gerninger", hvorledes Gud i kærligheden til næsten bestemmer kærlighedens indhold - Gud er mellembestemmelsen - og kærligheden til næsten har til formål ikke at efterkomme hans eget behov om kærlighed, men - at bringe ham til at elske Gud - efter Guds begreb derom - d.v.s. i den uendelige ydmygelse under egen afmagt at være kastet over på Guds nåde; - det er at elske Gud - og tillige at elske sig selv med den eneste berettigede og krævede form for selvkærlighed. Kærligheden til næsten er nok opofrende, selvhengivende og uegennyttig - ja, selvslettende; - men den har dog et formål - ikke at hjælpe næsten, hverken i taget almindelighed eller efter hans konkrete krav og behov, - - men hjælpe ham til at elske Gud. Fordi dette alene er sand kærlighed imod ham. Med andre ord opfyldelsen af budet om kærlighed til næsten er og har til formål at hidføre opfyldelsen af budet om kærlighed til Gud. Sammenhængen er åbenbar. Adskillelsen fortonet, så det vel går ud over kærlighedens art i begge nævnte relationer.

Det er umiddelbart klart, at opfyldelsen af det store og første bud om kærlighed til Gud over alle ting hos Kierkegaard har en anden karakter end i Deuteronomium. Den er hos Kierkegaard akultisk i den forstand, at den er en indre holdning uden tilknytning til Guds konkrete åbenbaringsform i "ydre" ting. Kærligheden til Gud er heller ikke tilbedelsens - men lydighedens selvforglemmelse. Ligesom kærligheden til næsten endelig - ifølge Kierkegaard - må sikre sig, at den ikke af næsten bliver opfattet som kærlighed, hvilket ville forstyrre den uselvished, hvori den alene sandt kan være til.

Professor Løgstrup har jo i slutningsafsnittet af sin bog "Den etiske Fordring" 1957 behandlet Kierkegaards syn og påvist dets uforenelighed med N.T. i spørgsmålet om kærligheden til næsten; men - af gode grunde måske - ikke taget

stilling til spørgsmålet om kærligheden til Gud. Og det er næppe tilfældigt, når moderne existens-teologi kan reducere Kierkegaards tale om at hjælpe næsten til at elske Gud - til at hjælpe ham til at blive ansvarlig for sig selv. Hermed er det hele rykket ind i en dennesidighed, hvor ordet Gud kun giver mening som lydighed og ansvar overfor sit liv som et skænket og fordret liv.

Hele rådvildheden over for budet om kærligheden til Gud hænger sammen med, at man har tabt både forståelsen af skabtheden vilkår og af pagtsrammen som budets baggrund. Ganske uden hensyn til pagtsforholdets historiske genesis mellem Gud og Israel - og i Kristus mellem Gud og verden, river man Jesu forkyndelse ud af den kristologiske baggrund og indfører den i en ny filosofisk tolkning af tilværelsen, der gør det dobbelte kærlighedsbud til skabelses- og universallov uden at turde tale konkret hverken om skaberen eller næsten eller nogen form for indholdsbestemmelse eller -mål for kærligheden. Det er derfor ikke underligt, at det dobbelte kærlighedsbud bliver både hjemløst og indholdsløst - og formålsløst - i en teologi, der har den forudsætning, at den konsekvent altid må op hæve sine egne udsagn for ikke at fordærves til positiv anskuelse af tingene - og derved blive afgudsdyrkelse og selvsikring.

Det dobbelte kærlighedsbud kan hverken humanistisk udvandes eller existens-filosofisk misbruges uden at miste sit væsen, som er givet i og med dets frelseshistoriske funktion. Det er derfor konsekvent, at det ved at transcenderes absolut enten bliver en normgivende idealitet for mennesket selv, eller religiøst kun lader sig negativt ponere i forhold til den position man har anbragt skabtheden i som oprørets verden lige overfor Gud.

Kærlighedsbudets absolutte forudsætning for os er Guds kærlighed, er pagtslutningen under Guds gratia praeveniens såvel i historien som i min egen dåb. At vi så både historisk og systematisk kan antedatere budet i forhold til pagten, kommer os i realiteten ikke ved; vi har ikke med budet at gøre under status originalis, men under status regenerationis, og der forbliver til dommedag en forskel derimellem, så sandt som historien som frelsesmedium skal tages alvorlig.

Vi har da netop med budet at gøre i kultisk perspektiv. Kærligheden til Gud består i overholdelsen af den første pagtstavles bud med den udvidelse og tolkning, som sagen i Kristus betyder. Så sandt som det hellige stadig konkret møder os, betyder budet ikke alene en sindelagsholdning fra vantro til tro, fra det skjulte had til Gud til den taknemmelige lydighed, fordi kærligheden tvinger; men tillige en ydre med deltagelse i pagtsfolkets kult og offerttjeneste i den hellige messe, hvor det stadig er givet os at knæle for Ham, i hvem den hellige fra Sinaj og Sion møder os og modtager vor tilbedende bekendelse: "Min Herre og min Gud!" Vi skal ikke stå rådvilde og ikke vide, hvor vi skal gå hen med kærligheden til Gud. Og det er ikke rigtigt, at den kun kan vises sandt ved at konverteres til næstekærlighed, omend det selvsagt er sandt, at den også må og skal dette; men netop som den anden del af vor fornuftige gudsdyrkelse. At dette overhovedet lader sig gøre, beror ikke på, at vi så at sige er færdig med sagen overfor Gud. Reifærdiggørelsen i Kristus er ikke en død kapital, hvorved vi alene er henvist til næsten; - men den er en levende virkelighed, hvorunder vi netop i Kristus både er henvist til en gudsdyrkelse, der er opadvendt - og en gudsdyrkelse, der er udadvendt; hverken sammenblanding eller adskillelse må ske. Kristus forener dem i sit gudmenneskelige offer, og under vor kommunion med Ham formes de samme sider til et levende forhold i os. Det helliges konkrete nærvær i Ham betyder det ene tomme tempels ophør og den forberedende kults afsløsning af den sande; men ikke al kults ophør til fordel

for en universel, åndelig udgliden i en spiritualistisk guddommeliggørelse af det fuldkomne menneske. Fordi det hellige i Kristus er trådt ud i folket, betyder det ikke dets ophævelse eller undergang i det profane; men dets sonende nærvær i Kristus. Pagten bliver aldrig en verdslig, men er altid en sakral ordning, der træder frem under lokal-temporel begrænsning, der dog i Kristus altid har universelt sigte.

Kristuskommunionen er forudsætningen for pagtskærligheden til næsten. At elske sin næste i stedet for sig selv, kan nok være en pædagogisk-homiletisk anvendelig version af kærlighedsbudets 2. del; men at elske ham som sin lige - i pagten - over for Gud, er nok også her den rette tydning - og bringer på ret måde netop Gud ind som mellembestemmelsen. Ikke som den Gud, der kun lader sig elske og dyrke under totalforkastelsen af alt det skabte og derfor kun under negationens fortegn; men som den, der i menneskefordredelsen er trådt ind i relation til denne verden - og til alle dens ting under krav om en kærlighed, der foretrækker - og forsmår, forsager og bekender i forhold til ham, der er kommet ikke for under en totaldom - senkrecht von oben - at erklære alt for dømt og frelst på een gang; men for under en sonende lidelsesvandring at føre alt, hvad frelses kan, gennem døden til livet i en historisk udvælgelse og heliggørelse.

Derfor er kærlighedsbudet givet i kultisk ramme. Og i dette perspektiv skal det høres og modtages til ydmygelse og oprejsning for det pilgrimsfolk, Han i udvælgelsens kærlighed og helligelse kalder sit.

O. Lund Pallesen,
Kgs. Lyngby.

* * *

PRÆST I ET STORSOGN

"Hr. pastor - det er kampagnen mod atomvåben - vil De komme og tale om kirkens stilling til prøvesprængninger og krig? Vi har først ringet til Deres kolleger, som ikke kunne, og vi vil gerne understrege, at det er kirkens stilling og ikke Deres personlige stilling, vi gerne vil høre". - Dette lille brudstykke af en telefonsamtale siger noget væsentligt om - i hvert fald den yngre generations forventninger til præsten og dermed om dennes muligheder. Den afslører en velgørende ligegyldighed for præsten som "kulturpersonlighed" - en vis mistillid til, at han mener det samme som kirken, og en forfættende nysgerrighed efter at høre, om kirken har noget at sige. - Sagt på en anden måde: I massepåvirkningens tid bliver de enkelte menneskers mening ligegyldig med undtagelse af eet menneske: Kristus. Præsten er slået ud af kulturprofeterne, men måske kan han fortælle om en, der er større end kulturprofeterne. På denne baggrund bliver det endnu mere nødvendigt, at præsterne i et sogn er eet - i Kristus.

Sækulariseringsprocessen er skredet mere frem i hovedstaden end på landet. Dermed er der opstået en gudløs kultur, som man alligevel ikke tør tro på. En af kirkens bastioner er faldet, men dermed også en skranke i kirken: den kul-

turelle. Nogle af dem, der er udmeldt af folkekirken, er fra landet. De er udmeldt, fordi kirken dér ofte var for dem, der var noget - kunne noget og betød noget - den gruppe, som man nu har sværere og sværere ved at holde fast. Til gengæld er det lettere at få helt kirkefremmede med, hvis de også føler sig fremmede i samfundet og i kulturen.

Det, at kirken ikke længere er en del af kulturen, mærkes jo bl.a. i konfirmandstuen. Man kan ingen salmer, kender ikke de ti bud, og af et stort hold mente kun en enkelt at vide, hvem Martin Luther var: "Jo, er han ikke en neger i Amerika". Til gengæld kan man hurtigt lære messens faste led - som man gerne synger med på (Kyrie, Gloria, Trosbekendelse, Sanctus og Benedictus). På grund af manglende tradition har man svært ved at lære almen sømmelig optræden i kirken. Af samme grund lader man sig med større glæde indføre i liturgisk sømmelighed, f.eks. korstegn og korsvar og - ikke mindst - i, at nadveren er højdepunktet i messen, som man ikke forlader eller blot "overværer".

I denne sammenhæng må det nok også nævnes, at man har lettere ved at komme i kirke en hverdagsaften end søndag formiddag. Også i det sekulariserede hjem er søndagsskik vanskeligere at bryde med end hverdagsskik.

At kirken ikke længere er en del af kulturmønsteret, giver sig i det hele taget mange udtryk. Med den kristne kultur falder også den kristne moral, og en ny materialistisk bestemt radikal moral bryder frem - ikke som en fristelse, men som en norm, der appellerer til en ansvarsbevidsthed, som ikke uden videre kan drages i tvivl. Siger kirken ingenting, godkender den uden videre denne nye form for moraluniformitet, medmindre den pådrager sig mistanke for lige så ukritisk godkendelse af en forældet borgerlig moraluniformitet. Man vil ikke have kirken til at optræde som herre, men man foragter den alligevel i rollen som slavinde (hvilket dog ikke hindrer, at man benytter den som sådan - "service-kirke-demokratiet"). Ergo-trænger man desto mere til kirken som en omsorgsfuld moder, der værner Guds børn og forkynder Kristus. Her må vi bede om øget klarhed. - Vel kræver, venter og foragter man kirken i rollen som slavinde, men man respekterer den kun og glæder sig kun over den, når den forkynder Kristus uforfærdet af menneskekrav i tiden.

Det er jo nok velkendt, at ensomhedsproblemet er større i storbyen end på landet. Heraf følger, at præsten i høj grad må lade sin gerning være rettet imod den enkelte. Så godt som alle døre står ham åbne, og de fleste taler ganske lige ud af posen til ham - en positiv følge af bystrukturen. Fordi bysognet ikke er et folkeligt fællesskab, kommer husbesøgene til at spille en ikke ringe rolle. Husbesøg i forbindelse med kirkelige handlinger bliver et af midlerne til at bevare enheden i menigheden. Uden dem får præsten let to erhverv: 1) præst for en lille menighed, der ikke helt undgår et vist præg af ghetto, og 2) ceremonimester for en folkemenighed. Heldigvis står præsten ikke alene, da der oftest vil være en ikke ringe gruppe ansvarsbevidste lægfolk, der føler kald til at deltage i såvel det evangeliserende som det diakonale arbejde. - Alligevel savnes det gammel-kirkelige diakonat stærkt.

Det manglende folkelige fællesskab gør, at betydningen af møder "udadtil" bliver mindre, samtidig med at de bliver mere uundværlige "indadtil". Snarere vil studie- og bibelkredsene passe i det store sogns struktur. I det hele taget er det jo et problem, at man netop i det store sogn må sigte på den enkelte eller på en meget lille gruppe ad gangen - på grund af det manglende fællesskab. F.eks. er der jo normalt ikke nogen "begravelsesmenighed" som i landsognet.

Lad mig slutte denne blanding af spredte indtryk og meditation over det at

være præst i et storsogn med at slå fast, at hvor mange adjektiver man end kan hefte på gerningen foruden de banale: uoverkommelig og uoverskuelig, så er den i hvert fald aldrig kedelig, snart glædelig, snart fortvivlende, altid spændende og måske ofte mere direkte præstelig end i det lille sogn.

Hans Olav Okkels,
Tårnby.

* * *

PERISKOP

MERE OM TYSKLAND

I Tyskland har forskellige højkirkelige grupper holdt møder. En berlinerteolog meddelte mig, at han sidste måned deltog i et årsmøde på slottet Schwarnberg med deltagere fra "Casteller Ring", en højkirkelig kommunitet af søstre og med medlemmer fra "Evangelisk-øumenisk Forening".

Sidstnævnte stiftedes 1918 med det formål at virke for åndelig og liturgisk fornyelse med den hellige skrift, den oldkirkelige tradition og den augsburgske bekendelse som grundlag. Man ønsker at genoplive gamle kirkelige embeder og at fejre messen efter gammel-liturgiske former. Man indbyder enhver, som virkelig tror på Herrens nærværelse i alterets sakramente, til at deltage i altergang.

Der har endvidere været fællesmøde mellem "Bund" og Michaelsbroderskabet i benediktinerabbadiet St. Matthias i Trier. Deltagerne blev forestillet for kardinal Bea, som netop opholdt sig i byen i anledning af grundstensnedlæggelse til et institut for anglikansk teologi.

Fællesmødet resulterede iøvrigt i en erklæring (den 10. august), hvor det bl.a. hedder:

Begge grupper tilstræber en videreføring af reformationen i fællesskab med den "apostolsk-katolske" kirke i modsætning til den forestilling, at man anser de reformatoriske kirker som "tilstrækkelige" (sufficiente) og "egenmægtige" (autarke).

Grupperne er villige til at underkaste sig gejstligt tilsyn i deres virke fra deres respektive kirkelige myndigheder.

De føler sig begge nøje forbundne ved den store værdi, de tillægger eukaristien (med tro på "realpræsens" m.m.) og mener sig derfor forpligtet til at virke for liturgisk fornyelse i evangelisk kirkeområde.

Begge grupper anerkender nødvendigheden af "personalt gejstligt autoritet", idet man tilstræber en udvikling og udfoldelse af det gejstlige embede.

Evangelisk ordensliv ved broderskaber og lignende sigtes der til i erklæringens punkt 4. Hermed synes Michaelsbroderskabet at give sit ja til godkendelse af det nystiftede "Jakobibroderskab", som er opstået inden for Bund. Ved sidste årsmøde for Bund i Fürsteneck begyndte drøftelser om et sådant broderskab, og jeg udtrykte mine betænkeligheder ved en ekstra gruppedannelse in-

den for bevægelsen. Det kunne føre til divergenser og splittelse. Broderskabet blev grundlagt i år i Reinbek for evangeliske medlemmer inden for Bund, for kvinder og mænd, som vil gøre en ekstra indsats for Bunds arbejde. Da lederen skal være medlem af Bunds styrelse og skal have godkendt sine direktiver for broderskabet hos samme styrelse, skulle det være undgået, at der opstår splittelse. Man venter i Bunds kredse, at et sådant broderskab vil styrke bevægelsen. Som forstander har man valgt direktør Huhn (6419 Fürsteneck, Heimvolkshochschule, Hessen.)

Det var den unge abbed dr. Laurentius Klein, OSB, som havde foranstaltet fællesmødet i Trier, som førte til nævnte erklæring, og fra Bunds side håber man, at også andre højkirkelige grupper vil finde sammen til drøftelse af deres anliggende, så eventuelt lignende erklæringer kan udfærdiges om fælles intentioner og teologiske vurderinger til hjælp ved dannelsen af en fælles front ved kommende brydninger inden for tysk kirkeliv.

Laurentius Klein vil være kendt fra LUMENs "Dialoger" om Det eukaristiske Offer. Han er født i Rhinlandet 1928 og blev af kardinal Bea knyttet til Sekretariatet for de kristnes Enhed. I sin doktordisputats (Evangelisch-lutherische Beichte. Lehre und Praxis. Paderborn 1959) nævner han de forskellige evangeliske broderskaber, der tilskynder til fornyelse af p r i v a t s k r i f t e - m å l e t .

Foruden nævnte højkirkelige grupper har også følgende det private skriftemål som en vigtig sag for deres medlemmer: den evangeliske Humiliatororden, Maria-Dotrenes Kongregation (Darmstadt, Kollund m.m.), Kristusbroderskabet i Selbitz, Sydower Broderskabet, Gabriels Gilde, Ireneringen m.m.

Om de talrige evangeliske broderskaber kan man læse i Lydia Prägers bog: "Frei für Gott und Menschen" (Stuttgart 1959).

Privatskriftemålet praktiseres regelmæssigt i det kendte reformerte kloster Taisé, hvor det åndelige liv snarere er luthersk end calvinistisk præget efter Kleins mening. (Calvin tilskyndede folk til at benytte sig af den frie form for skrifte, men ville ikke vide af skriftemålet som sakrament).

Iøvrigt bemærker Klein, at det synes skabnens ironi, at netop de pietistiske præster i Norge virker for fornyelse af privatskriftemålet, skønt det jo var pietisterne, der mente, at dette nådemiddel var mere til skade end gavn på grund af ortodokse præsters misbrug af skriftemålspraksis.

I reglerne for Ordo Crucis i Norge hedder det ifølge Kleins bog: "Vi vil selv gøre brug af privatskriftemålet og atter søge at genindføre det i den norske kirke."

P. Severinsen har i et særtryk af Kirke-Tidende (København 1916) "Om Skriftemål og Skriftemålsskik" skildret, hvor sørgeligt privatskriftemålet gik i forfald og opløsning herhjemme. Han mener iøvrigt, at det skyldes i r s k e m u n k e, at denne form for skrifte (som brugtes tidligt i klostrene) blevgangs i sjælesorgen i middelalderen og senere.

Det er værd at lægge mærke til, hvor stærkt VELKD i sin "Ordnung for det kirkelige liv" (artikel 5) går ind for privatskriftemålets praktisering i evangeliske menigheder i Tyskland. Ordningen betragtes som en lovgivning (også for landskirken Slesvig-Holsten, hvor man i kirkerne kan købe en tryksag herom). VELKD betyder "VEREINIGTE EVANGELISCH-LUTHERISCHE KIRCHE DEUTSCHLANDS".

Bund bliver undertiden opfattet som "super-romersk", skønt bevægelsen i høj grad tager afstand fra latiniseringen i den kath. kirke. Den har i hvert fald stort kendskab til og forståelse for det værdifulde ved det lutherske indslag i den evangeliske kirke. Det fremgår ikke mindst af Bunds stilling til

privatskriftemålet, som skal være et f r i t tilbud for nødstedte og ikke en l o v m æ s s i g o m k l a m r i n g . Heller ikke ser man med ringeagt på den mere frie form for "skrifte" (som man indrømmer stor værdi ved siden af det "sakramentale" skriftemål) d.v.s. den broderlige samtale, "consolatio fratrum", som pietismen førte med sig i reaktion mod ortodoks misbrug af det evangelisk-lutherske privatskriftemål. I Bunds værdifulde bog "Bleiben wir evangelisch" (Styria 1964) lægger jeg med glæde mærke til følgende passus: "Embedet" er ikke alt, hvad Kristus har at byde sin kirke..... Vi må efter erfaringen atter og atter regne med karismatikere, som kan være velsignede skriftfædre eller -mødre, selv om de ikke er præster!

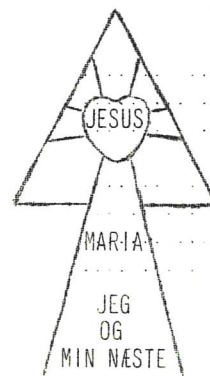
Det kan jo ske, at indehaveren af "embedet" mangler visse nåde- eller naturgaver, så folk vanskeligt kan få det nødvendige tillidsforhold til ham. Derfor er hans "absolution" ikke mindre gyldig eller virksom. "Aber die Quelle des Lebens, die klar und erquickend sprudeln soll, wo gebeichtet und absolviert wird, fließt in ihrer beglückenden Fülle dann nicht h i e r , sondern bei irgendeinem gesegneten Mitchristen, den Christus sich zum speziellen charismatischen Seelsorgedienst berufen hat..... (side 74).

S. Mejndor,
Hyllsted.

* * *

MODER ELISABETH

IN MEMORIAM

Søndag aften, ind under vesper den 18. oktober døde Moder Maria Elisabeth, leder af Mariadotrene i Nordisk Sambo i Kollund i Sønderjylland. Enken Else Wolf blev Moder Maria Elisabeth for en flok søstre, som vandrede på den evangeliske Mariavej.

Tirsdag den 20. oktober tidligt på formiddagen samledes en ganske lille flok om Moder Elisabeths kiste, blandt disse præsterne Kühl og Schrøder. Pastor Urban Schrøder prædikede ved bålet og karakteriserede Moder Elisabeth som en moder i Israel.

Søstersamfundet startede som en flok enlige kvinder, der var vakt af Oxford-bevægelsen, og som efterhånden fandt ind i Kirkens gamle, prøvede fællesskab og gudstjenstlige former, for til sidst at blive et søstersamfund med løfter, ordensdragt og regelbundet andagtsliv. Søstrene skulle virkeliggøre den overmenneskelige opgave at leve sammen som kvinder, der elsker hinanden. Det kan kun lykkes ved nådens hjælp. Roligt og besindigt er de gået frem under Guds Ånds ledelse. Søster Paulina synes at have den profetiske nådegave. Her er virkeliggjort en hel overgivelse til Gud, også hvad økonomien angår. Her er

et liv i økonomisk usikkerhed. Som Mariasøstrene i Darmstadt lever de i bogstaveligste forstand af Guds milde gaver uden menneskelige garantier.

Et sådant stærkt trosliv kan ikke andet end støde mange i en statsgaranteret folkekirke, ja, opfattes som sværmeri af lunkne kristne. Men søstrene har valgt over for uforstand og ondskab at tie, aldrig forsvare sig, men tåle og bede for deres fjender. At virkeliggøre discipelforholdet til Mesteren har været deres livsopgave. At tro og opleve, at det går an at tage Ham på ordet.

En lille flok blå søstre vinkede farvel, mens Moder Elisabeths kiste forsvandt mellem efterårstrætte træer i den grå dis. Få og små og værgeløse stod de der og vinkede, og dog eksisterer der ikke stærkere mennesker i Danmarks Kirke.

Th. Kühl,
Løjt.

* * *

INDHOLDSFORTEGNELSE

7. årgang nr. 7 - November 1964

Jørgen Jensen:	Dommen, noget uvirkeligt?	113
C. B. Hansen:	KOMMENTAR: Værnemagt	114
V. Vestenaa:	For menighedens skyld	116
O. Lund Pallesen:	THEOLOGISK BIDRAG: Det dobbelte kærlighedsbud i kultisk perspektiv	122
Hans Olav Okkels:	Præst i et storsogn	127
S. Mejndor:	Periskop: Mere om Tyskland	129
Th. Kühl:	Moder Elisabeth in memoriam	131

RE - F O R M A T I O udsendes af en kreds af præster i den danske kirke.
 REDAKTION: C.B.Hansen, Dråby pr. Ebeltoft; O.Lund Pallesen, Kgs.Lyngby; Poul
 Ultsdal, Vejle; S.Mejndor, Hyllested; B.Riisgaard, Rimso pr. Voldby (ansvh.);
 desuden kreditforeningsfuldmægtig Preben Kunst, Århus.
 EKSPEDITION: Povl Dahl, Ålsø pr. Grenå,
 giro 8.81.42, telefon Ålsø (063) 3.16.08.
 Bladet kommer i mindst 8 årlige numre og
 koster 10 kr., for studerende dog 7,50 kr.